

VIII. Vliv technologií na Fiat architekturu

Seriál popisuje:

- **Fiat** jako architekturu odkladu, přenosu odpovědnosti a tlumení zpětné vazby
- **čas, dluh, úrok, zisk, měnu** jako rozhraní
- **energii a entropii** jako neobejitelné limity

Zatím nebyla uchopena a pojmenována, i když všude prosakuje, „Fiat moc“ — **spojení politické, institucionální a korporátní moci**, které má schopnost **přesouvat náklady a rizika v čase bez nutnosti je nést**.

Fiat moc není politická autorita ani tržní síla; je to schopnost systému rozhodovat bez návratu důsledků.

Tenhle díl nebude o „AI“, „internetu“ nebo „digitalizaci“.

Bude o tom, že:

*fiat architektura předpokládá určitý tvar informační asymetrie struktur řídících, rozhodovacích a prováděcích vrstev ...
– a technologie ten tvar rozbíjejí.*

Je to díl, který vysvětluje, proč se architektura začíná chovat hystericky.

Pokud se díky informacím a AI zkracují vzdálenosti mezi problémem, jeho pochopením a nalezením řešení, politická vrstva nemá růst do šířky, ale ztenčit se na minimum.

1. Fiat architektura jako architektura vzdálenosti

Fiat architektura vznikla v prostředí, kde byly informace vzácné, fragmentované a pomalé.

Architektura řízení je v podstatě architekturou distribuce informací. Moc, odpovědnost i legitimita jsou vázány na vzdálenost: časovou, znalostní i institucionální.

Technologie tuto vzdálenost systematicky zkracují. Neruší hierarchie formálně, ale umožňují průnik napříč vrstvami – porozumění bez prostředníka, koordinaci a interpretaci bez centra. Tím se mění podmínky, za nichž fiat architektura funguje. Neztrácí své nástroje, jen přestává být jejich výlučným vlastníkem.

Reakcí architektury na tento trend není zjednodušení, ale růst počtu pravidel, rolí, procedur a kontrolních vrstev. Vzniká napětí mezi architekturou navrženou pro pomalý svět a prostředím, které zrychluje ve všech vrstvách a zrychluje i interakce mezi nimi.

2. Nelze vzít odpovědnost za něco, čemu nerozumím

Fiat architektura cíleně vytváří svoji organizační strukturu tak, aby odborné rozhodování bylo od politické rozhodovací vrstvy odděleno.

Politická vrstva má zdánlivě smysl v případech, kde jednoznačné odborné rozhodnutí neexistuje; pokud rozhoduje jinde, buď plýtvá odborností, nebo ji nahrazuje procedurálním divadlem, které slouží jako nárazník mezi experty a důsledky, a jako způsob oddálit přiznání ztrát.

Jenže 99 % toho, co dnes řeší politika, jsou odborné problémy, které se politizují, protože umožňují rozptýlit odpovědnost.

Z čistě systémového hlediska:

- **Pokud jsou politici odborníci**, architektura je neefektivní.
- **Pokud nejsou odborníci**, architektura je nelegitimní.

V nespočitatelných situacích rozhodnutí nevzniká výpočtem, ale syntézou, odhady a intuicí. Odborník má v takové situaci stále výhodu: ví, na co se ptát, rozumí mezím poznání a jeho intuice je zhuštěnou zkušeností s danou realitou. Politik naproti tomu používá intuici, která vznikla v jiném prostředí — v prostoru vyjednávání, popularity a procedurální ochrany. Rozdíl mezi nimi není v tom, že by jeden počítal a druhý ne, ale v tom, na jaké realitě je jejich intuice postavena. Parlamentní prostředí umožňuje, aby politik nenesl odpovědnost. Je součástí procedury, která odpovědnost rozpouští a přesouvá ji mimo.

Nic se tam nerozhoduje srozumitelným způsobem, rozhodnutí se rozpouštějí dřív, než získají tvar.

Nelze vzít odpovědnost za něco, čemu nerozumím.

Pokud nikdo nerozumí dostatečně na to, aby odpovědnost nesl, nemá ji kdo převzít ani shora.

*Řešením je přesun odpovědnosti na veřejnost. To není selhání, ani to neznamená, že by dav věděl více. Ale proto, že **ponese účet**. Rozhodnutí o rozdělení ztrát a rizik musí mít ti, kdo ztráty a rizika ponesou. A to je veřejnost – přímo nebo zprostředkovaně.*

Jak toto řešit? Změnou architektury.

Je velmi nepravděpodobné, že by taková iniciativa vzešla z politické vrstvy.

Nutnou podmínkou je, aby si veřejnost připustila možnost i nevyhnutelnost této změny — a tím převzala odpovědnost za její důsledky.

3. Smysl existence politiků při řešení a ukončování sporů

Zdánlivě má smysl existence politiků při řešení a ukončování sporů.

Spory ale málokdy vznikají náhodně, mají **historické ohnisko** a opakují se kolem stejných nerovnováh a příčin.

Typicky:

- veřejný zájem × soukromý užitek,
- krátkodobý zisk × dlouhodobé škody,
- lokální náklady × globální výnosy,
- současní aktéři × budoucí generace.

To nejsou konflikty názorů.

*To jsou **strukturální třecí plochy**.*

Jak by se mělo k řešení přistupovat? A nemělo by se jim spíše předcházet?

Odborníci:

- identifikují opakující se ohniska konfliktů,
- ukazují, kde se nerovnováha kumuluje,
- navrhují **preventivní rámce**,
- zkracují zpoždění mezi chováním a důsledkem.

Jejich role je **architektonická**, ne rozhodovací.

Veřejnost:

- rozhoduje, **zda tyto rámce přijme**,
- zda je ochotna nést jejich náklady,
- zda preferuje prevenci, nebo až řešení krize.

Politická vrstva (pokud má mít smysl):

- **nepřijímá obsahové rozhodnutí,**
- ale zajišťuje, že:
 - otázka je položena férově,
 - varianty nejsou zkreslené,
 - a volba je skutečná, ne fingovaná.

To je velmi úzká, jediná, ale legitimní role politiků.

4. Kdo má mít odpovědnost

Odpovědnost nelze delegovat bez porozumění, odbornost nelze nahradit mandátem, politická procedura nemůže legitimizovat nepochopené a nepochopitelné rozhodnutí, a spory nejsou primárně problémem rozhodování, ale **architektury, která to co je způsobuje v rozhodující míře vytváří.**

Pokud neexistuje aktér, který by současně rozuměl důsledkům a nesl odpovědnost, pak nemá smysl tuto odpovědnost simulovat v politické rovině; rozhodnutí se musí vrátit k těm, kdo ponesou jeho náklady, a role odborníků se posouvá od rozhodování k prevenci opakujících se nerovnováh.

Odborník nesmí být tažen do rozhodování – to je destruktivní pro něj i pro samotné rozhodování.

Jakmile odborník musí **opustit svou práci**, účastnit se schůzí, komisí, vyjednávání, obhajovat stanoviska mimo svůj kontext, pak začne být existenčně závislý na politické pozici, grantech, mandátech, přístupu k rozhodování. Tím ztrácí nezávislost – a tedy i hodnotu své expertizy.

Pokud odborník zůstane poctivý, dříve nebo později ztratí kontinuitu práce a vyhoří.

5. Efektivní rozhodování

Efektivní rozhodování musí být asynchronní a levné. Musí umožnit, aby odborník přispěl jednou větou, jedním modelem, jedním varováním, v okamžiku, kdy to dává smysl jemu, bez nutnosti účastnit se procesních postupů, které nemění kvalitu rozhodování.

Rozhodování se má skládat z „**otisků odbornosti**“, ne z proklamací.

- **Žádná role nesmí být nepostradatelná (včetně experta, hodnotitele, koordinátora).**
- **Přínos musí být oddělitelný od osoby** (aby šel nahradit, zpochybnit, zapomenout).
- **Rozhodnutí nesmí vyžadovat dlouhodobou účast** (jinak se účast stává rentou).
- **Přínos odborníka musí být oddělitelný od jeho účasti v rozhodovacím procesu, jinak je odborník nucen volit mezi prací a politickou rolí.**

System má umožnit využití odbornosti bez toho, aby odborník musel vstupovat do rozhodovací role nebo se na ní stát závislým.

Jakmile systém potřebuje odborníky jako trvalé aktéry rozhodování, přestává být řízením a stává se sítí závislostí.

Paradox: systém řízení, založený na odbornosti, nesmí vyžadovat jejich fyzickou přítomnost.

Potřebujeme způsob rozhodování, který je rychlý, levný a asynchronní, v němž odborník zůstává nahraditelný, nezávislý a soustředěný na svou práci; jinak se odbornost nevyhnutelně změní v rentu a systém v síť závislostí místo učení.

6. Politice zůstává jediná netriviální funkce

Pokud vezmeme vážně vše, co už jsme rozebrali:

- odbornost patří odborníkům,
- odpovědnost nelze převzít bez porozumění,
- rozdělení ztrát má legitimitu jen tehdy, když se o něm rozhoduje veřejně,
- prevence sporů je architektonický úkol, ne politická hra,

pak **politice zůstává jediná netriviální funkce:**

zajistit, aby se o podstatných tématech vůbec vedla férová, srozumitelná a nezmanipulovaná veřejná diskuse.

Politická role dává smysl pouze tehdy, pokud politici moderují diskusi nad tématy, která za důležitá označila veřejnost, nikoli nad tématy, která považují za důležitá oni.

Politik a moderování veřejné diskuse

Pokud má mít politika v současném informačním prostředí smysl, pak jediné jako moderování veřejné diskuse nad tématy, která společnost sama považuje za důležitá; jakmile se politika pokusí rozhodovat obsah, nahrazuje porozumění procedurou a odpovědnost mandátem.

Ukolem politiky je zajistit, aby se o podstatných tématech vůbec vedla férová, srozumitelná a nezmanipulovaná veřejná diskuse. Ta má smysl má pouze tehdy, pokud je nad tématy, která za důležitá označila veřejnost.

Politik nemá optimalizovat diskusi, ale chránit ji před optimalizací.

Pokud politik neplní stejné nároky jako poctivý moderátor, selhává politika.

Pokud je role politika redukována na moderování veřejné diskuse, pak se neliší od role poctivého mediálního moderátora ničím jiným než historickým označením; legitimita obou může vznikat stejným způsobem — kontinuálním hodnocením důvěry a přímou vazbou mezi výkonem, odpovědností a zdroji.

7. Snižování počtu vrstev ≠ posun všech „nahoru“

Technologie nezpůsobují posuny v hierarchii, ale kolaps hierarchie do menší hloubky.

Hierarchie historicky vznikla proto, že informace byly drahé, koordinace byla nákladná, kontrola vyžadovala lidi. Když tyto náklady mizí **nevzniká více „vyšších míst“**, ale **mizí potřeba prostředníků**.

Takže lidé se neposouvají „nahoru“, ale **přibližují se ke zdroji smysluplné práce**.

Prováděcí vrstva ubývá – ale nemizí práce.

Automatizace ruší **opakované, mechanické činnosti**, ale vytváří dohled, údržbu, kalibraci, adaptaci, výuku strojů, interpretaci výstupů.

To není posun do „vyšší vrstvy“, ale **jiná role v téže vrstvě**.

Lidé s omezeným intelektem, věkem nebo nemocí **nejsou automaticky vytlačeni**, protože část práce se přesouvá k péči, dozoru, jednoduchým, ale lidským činnostem, lokální odpovědnosti.

*Technologie **nesnižují potřebu lidí, ale potřebu hierarchie.***

Jak se zplošťuje struktura roste význam mentorství, vysvětlování, přenosu zkušenosti. Korekce chyb a hodnotového systému.

*Dřív byly vrstvy oddělené (učitel, manažer, kontrolor), teď se mohou **integrovat do práce samotné**. Odborník učí tým, že a kde pracuje, kontroluje tým, že vysvětluje, dohlíží tým, že je čitelný. Vertikální působení se mění v horizontální.*

8. Podstatná bude změna pro politickou vrstvu.

Její původní funkce byla výhradně hierarchická, a tuto funkci **technologie rozpouští**.

Politici neprodukují znalost, nevykonávají práci, nepřenášejí dovednost, neudržují systém fyzicky ani mentálně. Jejich role byla prostřednictvím, agregace, zpoždění, reprezentace.

A to jsou přesně ty funkce, které technologie ruší.

Neznamená to, že „politici nemají práci“, jde o to, že nemají její přirozený ekvivalent.

Dělník to je: údržba, dohled, adaptace.

technik: diagnostika, integrace, výuka

expert: syntéza, vysvětlování, prevence

Politik: ??? ... moderátor diskuse.

Pokud politiku zredukujeme na moderování diskuse,

pak:

- **politici splývají s mediálními moderátory,**
- a jejich práce **není strukturálně nutná,**
- jen **podmíněná důvěrou a poptávkou.**

*Ostatní role jsou ukotvené v realitě a mají **přirozenou trajektorii adaptace**, politická role byla ukotvena v architektuře nedostatku informací.*

Hierarchie se zplošťuje** a role, které existovaly jen díky hierarchii, **ztrácejí oporu.** Politici jsou **odpojeni od nezbytnosti.

Technologie neredukují práci ani lidi, ale počet nutných vrstev; většina rolí se přirozeně transformuje směrem k přímější účasti na realitě, zatímco politická vrstva, jejíž smysl byl čistě hierarchický, ztrácí bez této hierarchie přirozené místo.

Plat politiků dnes není mzda, ale renta z pozice

Současné politické platy:

- **neodpovídají výkonu,**
- **neodpovídají odpovědnosti** (ta je rozptýlená),
- **neodpovídají nahraditelnosti,**

ale odpovídají:

- postavení v hierarchii,
- symbolickému „nahore“,
- institucionální nepostradatelnosti.

To je učebnicová renta:

| příjem plynoucí z pozice, ne z funkce.

To je typ příjmu, který **technologická dehierarchizace likviduje jako první, jen k tomu stále ještě nedošlo.**

Moderátor je **nahraditelný**, jeho práce je **viditelná**, jeho přínos je **hodnotitelný** a jeho selhání je **okamžitě patrné**. Tyto parametry **vylučují rentu**.

Politici nejsou v dehierarchizovaném systému vytlačeni nahoru ani dolů, ale ztrácejí rentu z pozice; jejich práce se mění z privilegované funkce na běžnou, nahraditelnou roli, a s tím nutně mizí i dnešní platová iluze „nahore“.

Politika se tak architektonicky **očistí**, funkčně **zlepší**, bude **smysluplnější a poctivější**.

Sociálně to bude znamenat **degradaci politické třídy**, ztrátu výlučnosti, ztrátu identity „vládnoucích“.

Závěrečné hodnocení

Tyto změny „Fiat moci“ **nemůže** pochopitelně iniciovat politická vrstva sama a **nemůže** být prezentován jako „reforma politiky“.

Musí vzniknout **mimo ni** — jako změna architektury.

Přestože se architektonicky jedná o rozpad hierarchie, pro naprostou většinu současných politiků by šlo o reálný sociální pád — z privilegované, chráněné pozice do běžné, nahraditelné role.

To, že by šlo o pád, **není argument proti změně**.

Je to jen vysvětlení, proč se jí bude klást odpor, bude morálně rámována jako „ohrožení demokracie“, a proč se bude donekonečna odkládat.

Hierarchie vždy bojují o přežití. Nebojují o smysl, ale o setrvání, protože jinak jednat neumí.

Čím méně jsou potřebné, tím více energie spotřebují na zakrytí této skutečnosti — růstem legitimizačního aparátu a produkcí dalších fiat nástrojů.

Tato energie je generována především korporátními a finančními vrstvami, které na této architektuře existenčně závisejí; politická vrstva je s nimi v symbiotickém vztahu a funguje jako převodový mechanismus, skrze nějž se architektura prosazuje vůči realitě a tím společně s politiky udržuje iluzi své nezbytnosti.

Poznámka k dalším dílům seriálu

Tento text je součástí otevřeného analytického seriálu *Poznámky k fungování současného systému*. Jednotlivé díly seriálu zkoumají běžně používané pojmy ekonomické a společenské reality jako možné nositele skrytých asymetrií a mechanismů, které mohou zakrývat (kamuflovat) strukturální povahu systémových problémů.

Aktuální verze všech souvisejících dokumentů jsou dostupné na:

<https://www.jetoonas.cz/poznamky-k-fungovani-soucasneho-systemu/>

